

BOY & ERIK STAPPAERTS / NICK ERVINCK 'ODETTE' 2006, FOTO © DANIEL DE KIEVIT

'Georges Vantongerloo' en 'Odette' in Oostende

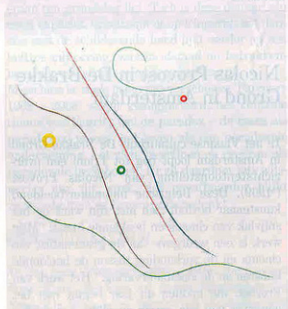
MONDAINE ABSTRACTIE

Oostende is in de ban van het modernisme. In het PMMK loopt momenteel een heel complete overzichtstentoonstelling van de Belgisch-Franse kunstenaar Georges Vantongerloo 1886-1965. De Stijl werd opgericht door Piet Mondriaan en Theo van Doesburg. Van Doesburg vormt op zijn beurt het uitgangspunt voor een uitdagend project waarvoor curator Christophe De Jaeger en de kunstenaars Boy & Erik Stappaerts en Nick Ervinck de handen in elkaar sloegen. Uit de samenwerking ontstond 'Odette', een lounge-achtig danspaleis of een 'sociale ruimte' gelokaliseerd in de rotonde aan de Koninklijke Gaanderijen (met zicht op zee dus). 'Odette' is in feite het tweede belangrijke beeldende kunstproject van de Oostendse 'project room' Vrijstaat O, makers van de veelbesproken groepstentoonstelling 'Freestate' in de zomer van 2006.

Gerrit VERMEIREN

Het mag opmerkelijk heten dat Georges Vantongerloo (Antwerpen, 1886 – Parijs, 1965) niet een even ronkende naam is als Piet Mondriaan, zo bewijst de actuele tentoonstelling 'Georges Vantongerloo 1886-1965. Pionier van de moderne beeldhouwkunst' in het PMMK (Provinciaal Museum voor Moderne Kunst Oostende). Mischien heeft dat te maken met de grotere consequentie en vooral striktheid en dus herkenbaarheid in het oeuvre van Mondriaan. Vantongerloo staat alleszins voor een grotere vrijheid en artistieke onbezorgdheid. Daarom niet minder doordacht (ook hij voert onderzoeken naar kleur en compositie en schrijft zijn bevindingen neer), maar hij lijkt er de man niet naar om – zoals Mondriaan en van Doesburg wel deden – heftig discussie te voeren over het gegeven of een di-

gonale lijn gepermitteerd is in een schilderij. Vantongerloo is bij de ondertekenaars van het eerste manifest van De Stijl in 1917 en ontloopt zich als de (enige) 'beeldhouwer' van de beweging. Vandaar de ondertitel van de tentoonstelling: 'Pionier van de moderne beeldhouwkunst'. Vantongerloo is daadwerkelijk hij de eersten die abstracte sculpturen vervaardigt. Parallel aan dat sculpturale onderzoek, en zelfs volgens heel gelijkaardige procedés van modulaire compositie, blijft hij schilderen. Maar de historische pioniersrol was daar al vervuld door figuren zoals Kasimir Malevich en Piet Mondriaan. Dat betekent niet dat zijn schilderijen minder kwalitatief zijn dan de driedimensionale objecten. Sterker nog, de ondertitel is tot op zekere hoogte een misleiding. Zeker de latere sculpturen (na 1950) uit doorzichtig plexiglas en plastic, ons inziens Vantongerloo's meest radicale werk, lijken ontstaan te zijn vanuit schilderijtechnische bekommernissen over licht en kleur. Het zijn picturale objecten, eerder dan beeldhouwwerken.

GEORGES VANTONGERLOO 'COCON, CHRYSALIDE, EMBRYON' 1950, PRIVÉ VERZAMELING © SABAM, BELGIUM, 2006 © PHOTO DR

RODE KOUSEN

Zo moet men bij de rode accenten in sommige van die superieure plastic sculpturen (door de dichte maar doordachte opstelling in daglicht te bewonderen) onwillekeurig terugdenken aan de rode

kousen van zijn naakte vriendin op één van de vroege, lumineuze schilderijen ('Naakt met rode kousen' uit 1917). Dergelijk werk staat nog met beide voeten in de canons van het post-impressionisme, maar toch is 1917 ook al het jaar waarin hij zijn eerste abstracte werk vervaardigt. De Oostendse tentoonstelling, nochtans traditioneel-chronologisch opgebouwd, is ijssterk in het aangeven van visuele echo's en van belangrijke kantelmomenten in het werk van Vantongerloo. De presentatie trekt gracieus een lijn in de veelheid van het oeuvre, en gaat daarbij het documentaire en zelfs het anekdotische niet uit de weg. Documentaire foto's, publicaties, voorstudies, maquettes van architecturale utopieën, theeserviezen, didactische diagrammen... worden opvallend op problematisch geïntegreerd met 'echte kunstwerken'.

Onder die talrijke echte kunstwerken is 'Variantes [gr 156]' uit 1939 een centraal werk. Het markeert de overgang tussen de begrensde en de onbegrensde ruimte, tussen een objectieve en een subjectieve vormelijke taal. Het schilderij opent de mogelijkheden naar het kosmische, naar het poëtische en zelfs naar het 'naïeve' in het latere werk van Vantongerloo, na een periode waarin hij zijn composities bijna uitsluitend baseerde op wiskundige formules. 'Variantes' is bovendien geïntegreerd in een opstelling die bijzonder overtuigend de uitgesproken museale ambities van Philip Van den Bosch toelicht. Van den Bosch – voor wie de Vantongerloo-tentoonstelling het eerste echte wapenfeit is sinds zijn aanstelling als directeur van het PMMK – vertelt niet alleen de geschiedenis van een oeuvre, hij integreert daarbij de presentatiegeschiedenis van sommige werken en de tentoonstellingsvisie van Vantongerloo. De opstelling in het zaaltje met 'Variantes' is gebaseerd op (aanwezige) schetsen van Vantongerloo, een voorstel voor de opstelling van zijn werken in het eerste Salon voor de Nieuwe Werkelijkheid van 1946.

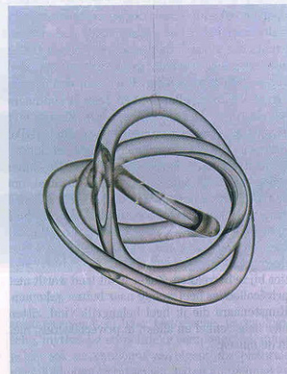
De tentoonstelling loopt uit in een kleine collectiepresentatie met tijdgenoten van Vantongerloo waarbij Van den Bosch een gelijkaardig procedé toepast. Met die collectiepresentatie tolt hij meteen enkele sterke punten van de historische PMMK-collectie (bekijk het werk van Jules Schmalzigaug, een fragiel schilderij waarop men tot in Parijs jaloers is, de kinky collages van Paul Joostens, dat merkwaardige, abstracte werk 'Le Forgeron' door René Magritte... kortom dingen waar men op andere plaatsen bij wijze van spreken kogelvrij vitrines voor bouwt). De selectie van de werken uit de collectie is gebaseerd op een tentoonstellingscatalogus uit 1976, verstrekt naar aanleiding van een tentoonstelling in Keulen, samengesteld door Claire Van Damme en Jan Hoet. Een dergelijke, onderzoekende omgang met de eigen verzameling moderne en hedendaagse kunst, is ongezien in het huidige Vlaamse museumlandschap. Doorzwaars is de grens tussen museum en kunsthal hier flinterdun.

Wat mooi blijft aan de Vantongerloo-tentoonstelling en aan de tentoonstellingsvisie van Van den Bosch (gemakshalve laten we nu een andere collectiepresentatie op de gelijkvloerse verdieping even buiten beschouwing) is dat de kunstwerken verbonden blijven met hun eigen geschiedenis, dat die geschiedenis zelfs deel uitmaakt van het artistieke karakter van het gepresenteerde object. Het wekt evenwel verbazing dat Van den Bosch in het kader van Vantongerloo een onderscheid maakt en blijft maken tussen 'creatie' (gezoegeed de authentieke kunstenaaractiviteit) en 'productie' (wat slaat op meer generische voortbrengselen). Temeer omdat net dat onderscheid in de modernistische visie achterhaald en gecontesteerd wordt. De ware modernist – zoals Vantongerloo er zeker één was – streeft naar een universeel en een universeel bruikbaar esthetiek. Een modernist is pas tevreden wanneer het onderscheid tussen creatie en product oploopt in de harmonie van een universeel geldende esthetica. Wat geen product kan worden is zelfs niet modernistisch.

ESTHETIEK

Dat is alvast een aspect van het modernisme dat de makers van 'Odette' wel begrepen hebben. Onder impuls van curator Christophe De Jaeger werkten de kunstenaars Boy & Erik Stappaerts (1969, Wilrijk) en Nick Ervinck (1981, Roeselare) een herinterpretatie van 'L'Abetie' uit 'L'Abetie' is een neo-classicistisch gebouw in Straatsburg dat in 1928 door Theo van Doesburg, Sophie Taeuber-Arp en Hans Arp omgevormd werd tot een succesvolle openbare plek waar mensen films konden bekijken en konden dansen, eten of hilaarten. De strenge maar dynamische esthetiek van van Doesburg weegt het zwaarste door in de creatie (of het product), en het is in de eerste plaats op van Doesburg's bijdrage dat Nick Ervinck zich heeft geïnspireerd. Hij ontwierp een soort van multifunctionele arena in de rotonde aan de Koninklijke Gaanderijen, opengewerk-

te volumes die gebruikt kunnen worden naar gelang de noden en de situaties. In de onderste regionen bevinden zich zitbanken of danspodia; een niveau hoger is er bureauruimte (met stopcontacten aan de achterkant voor laptops); dan is er nog een 'vooghoe' om, met zicht op zee, leunend te mijneren en tot slot, daarboven, is er ruimte zat om utilitaire zaken zoals luidsprekers en belichting te plaatsen of te monteren. De Odette wordt trouwens in de onderste regionen belicht met blauwe neons, en in de bovenste met blacklights. De blauwe neons houden een verwijzing in naar 'cartuning' (ook daar wordt er met blauw licht onder de auto gewerkt). De naam 'Odette' behelst dus meer dan een fonetische referentie aan 'Abetie', het is het soort meisjesnaam die een tiner aan zijn auto durft te geven.

GEORGES VANTONGERLOO 'VARIANTES' 1939, PRIVÉ VERZAMELING © SABAM, BELGIUM, 2006 © PHOTO DR

Ervinck zelf is in de wolven over de constructie. Ze beantwoordt aan de ambitie van de jonge kunstenaar om de 'monumenten' van zijn generatie te creëren. Aanvankelijk was het de bedoeling om de arena modular op te bouwen en demonteerbaar te maken, maar Ervinck werd ingehaald door de logistieke realiteit. Zuiver visueel zijn de modules aanwezig, gebaseerd op letters van een door Theo van Doesburg ontworpen lettertype, maar ze kunnen niet als dusdanig ingeschakeld of hergebruikt worden. De verspreiding van gekleurde vierkanten over de constructie zwoelt naar Mondriaan in een jazzy stemming. Hoewel de ruimte 'geactiveerd' of bruikbaar gemaakt wordt door de constructie van Ervinck, is het de veel speculatieve bijdrage van Boy & Erik Stappaerts die Odette inhoudelijk draagt en stuurt. Stappaerts (in de dimensie die wij delen is dat slechts één persoon) wil met het ontwerp van een dansvloer een statement maken over de democratisering van de esthetiek. Zijn dansvloer representeert de sociale ruimte bij uitstek, iets dat onderhevig is aan specifieke codes van omgang maar tegelijk een plek is van chaos, de chaos van de beweging tijdens het dansen. Die dualiteit zit vervat in het patroon. Zoals steeds in het betere werk van Stappaerts zit ook dit werk heel mooi gekneld tussen effect en affect. De kunstenaar hamert op het belang van Odette als sociaal podium, met onder meer een Feest van de Arbeid op 1 mei. Aan Odette is een heel divers programma gekoppeld, van een hiphopwedstrijd over hedendaagse dans tot een game event of een kaartavond. Voor de werkelijk sociaal-artistieke ruimte is geen decalage te groot.

Georges Vantongerloo 1886-1965, Pionier van de abstracte beeldhouwkunst
Tot 31 augustus in het PMMK, Remonstrant 31, 8400 Oostende
009.50.81.15 / www.pmmk.be
Boy & Erik Stappaerts / Nick Ervinck 'Odette, Dance Floors and Labyrinths'
Tot 15 mei in de Rotonde Koninklijke Gaanderijen, aan de Oostende (interstreekse wijk) van de Wollant (Roeselare). 'Odette' is een productie van Vrijstaat O, Zeeijk 10, 8400 Oostende. 009.50.81.15 / www.vrijstaat-o.be